

munem opinomem, quæ cubitum accipit a flexu brachii ad extreum digiti longissimi, ut sit quarta hominis stature pars, non autem a flexu brachii ad manum tantum, quia ratione cubitus est sexta hominis stature pars; qua de re dixi cap. xi, vers. 1.

ET PORTAS EIUS. — Ergo et has calamo mensus est Angelus, et si id non exprimat Joannes. Sed cur id tacet? Respondet Alazar, quia porte celestis Jerusalem sunt angustæ, juxta illud *Math. cap. vii, vers. 13*: « Intrate per angustum portam. » Et: « Quia angusta porta, et arcta via est quae ducit ad vitam. » Tacet ergo has angustias, quia haec faciunt ad magnitudinem urbium, quam hic depingunt intendit Joannes. Porro licet portæ angustæ sint, sunt tamen profectæ et miri decoris, nec ita angusta, quin homo cum suis gemmis et opibus per illas ingredi possit: curribus enim, equis et brutis per illas in cœlum non est aditus.

16. ET CIVITAS IN QUADRO POSITA EST. — Graece τετράγωνη ἡ πόλις, id est quadrangula est (unde Ara-bicus verit, et civitas habebit quatuor angulos), sive sit omnibus partibus æqualis, ideoque quadrum geometricum; sive altera parte major, puta longior quam latior, quale proprie quadrangulum vocant Geometrae. Verum hoc quadratum fuisse quadratum, ut verit Syrus, non quadrangulum, liquet ex eo quod subdit: « Longitudo eius fanta est, quanta et latitudo. » Vitruvius, lib. I, cap. v, non probat quadratam figuram in urbibus, ex quo procurcentibus angulis hostes sese occultare possint. Sed ursa haec celestis nullos timent hostes.

Alludit ad civitatem Jerusalem ab Ezechiele descriptam cap. XLVIII, vers. 16, qua ad omnes mundi plaga regulatæ erat, et quadrata, sed illa habebat suburbia continentia utrimque calamos 250, cum suburbis careat hec civitas Joannis. Rursum longitudine (neque ac latitudine, utpote longitudinam par) civitatis Ezechielis continet calamas 4500; addo calamo: suburbiorum, habebis calamos universis 5000, id est, novem milliaria Italica. Calamus enim continet novem pedes; quinque autem pedes faciunt passum: milliare vero continet passus mille. Verum Joannis ursa longa est stadia duodecim milia, id est, millaria mille quingenta; ergo 4491 militariis superat civitatem Ezechielis. At ergo de celesti Jerusalem τετράγωνη; ita, id est, quadrangula est, non rotunda, non pentagona, non alterius figuræ.

Aliqui ex hoc loco opinati sunt cœlum empyrum non esse rotundum, sed quadrangulum, saltem quadro superficiem ejus convexam, sive eximam. Ita S. Chrysostomus et Theophylactus in *Hebr. cap. viii, vers. 2*; Ludovicus Molina, tractat. De *Opere sex diuinorum*, disp. iii, lib. II *Celio*, cap. v, Ques. 1, art. 2. Quin et S. Clemens, lib. VII *Constitutio Apostolica*, cap. xxxvi, ait:

« Cœlum factum est in modum camerae, instar quadrati lapidis stabile. » Idem docebat anonymus Graecus Auctor libri qui inscribitur *Christianorum liber, expositor octauochi*, scriptor quem est sub Justiniano Imperatore, et existat in Bibliotheca Vaticana, eumque citat Photinus. Porro auctor hic id ipsum probat iterum ex *Psalm. cui, vers. 3*; pro eo enim quod non ibidem legimus: « Extends cœlum sicut pellam, » Septuaginta vertunt, *sicut cameram*. Sed hoc argumentum non urgat. Camera enim non significat hic cubiculum, quod quadratum esse solet; sed fornacem, que rotunda esse solet, vulgariter dicunt concameratum. Latini enim, æque ac Greci, fornicem vocant cameram. Addunt et ratione, sive congruentiam, quod figura quadrata quieti et habitationi sit magna accommodata. Verum melius magisque genuine hoc quadratum, ut alia hic, symbolice acceptus. Quia enim haec civitas a singulis quatuor partibus, sive plagi, dicitur habere tres portas, hinc ad maiorem firmatatem et ornatum quadrata describitur. Urbes enim quadratae, *primo*, commerciores; *secundo*, pulchritudines et perfectiores sunt: sive omnem perfectam architecturam videmus in quadratum conformatam; *tertio*, fortiores sunt: ibi enim singuli anguli et quatuor, sive utrumque oppositi respondunt, sequi mutuo tueri, et hostem validius ex utroque simul propulsare possunt. Hic ergo anguli non dant latebras hosti, uti censuit Vitruvius, sed eum civitas tum in eodem, tum in adverso angulo consistentibus feriendum expont (1).

Mystice, hoc quadratum significat civitatem hanc, utpote cœlibet plage obversam, et patem per tres portas, tam patre Occidentalibus quam Orientalibus, tam Australibus quam Aquilonaribus. Rursum, eam regi et bearri quatuor Dei attributis, scilicet sapientia, bonitate, justitia et potentia. Caret suburbis, id est, imperfectis: omnia enim in ea perfecta et conspicua, immo gloriosa sunt.

Tropologice, Haymo, Ansbertus et Pannonus: « Ecclesia, inquit, in quadro posita esse memoratur, quia est robusta per fidem, longanimitatem per spem, ampla per charitatem, efficax per operem. »

(1) « Figura quadrangularis perfectionem significat, Sic Roma a Romulo condita quadrata, et in Ezechiel structura multa quadrata. Impropte haec esse sumenda, dubio caret. Nonnisi symbola sunt et imagines. Per dida, etc. Sensus est 12000 stadia singularium esse latitudinum urbis, non totius circuitus. Nam *izl*, per. h. 1 habet vim distributivam, ut in tactis *te* *te*, *in terris*, *in terris*, *in terris*, *singulis*, *quatuor*, *octo*. Strenuus itaque urbis magnitudine describitur. Alexandria 30 stadiorum longitudinem, non minus 10 stadiorum latitudinem habuisse dicitur apud Josephum. Hierosolymarum circuitus apud eudem 33 stadii; Thelaram apud Diocaratum 48 stadii; Ninives apud Diocoratum Siculum 400 stadiis definitur. *To latitudo intellige*, non altitudinem edificiorum, quae non erant altiora muro urbis, vers. 17; sed distantiæ urbis a terra planitez. Ita Rosenmuller ad h. l.

rationem. Habent etiam singuli fidelium fidem, qua credunt, que videre non possunt, Deum scilicet trinum in personis, et unum in maiestate. Habent et spem, quæ sperant se posse perfingere ad illud, quod nequam vident. Habent quoque charitatem, id est, Dei et proximi dilectionem. Quibus virtutibus, ut perfecta sit vita illorum, adjungitur operatio, sine qua fides mortua est. Unde Jacobus Apostolus, *epist. cap. ii, ait*: « Fides sine operibus mortua est. » Rursum per quatuor virtutis possunt intelligere quatuor virtutes principales, prudentiam, temperiam, fortitudinem aliquæ justitiam. Quæ ita debent esse in electis, ut una alteri quadrum: prudentia quippe scientia est in appetendis bonis, et vitandis malis; cui connectit temperantia, quia non est perfecta prudentia, nisi adit et temperantia, quatenus tempore sibi a noxiis bujus sæculi voluntibus. Quod dum fecerit, magna animi fortitudine utatur oportet, quia venerem dopulat, temperantie virtute fortier resistens. Ad hæc justitia accedat oportet, ne plusquam oportet sapientiam autem ad sobrietatem. Sie ergo civitas in quadro posita esse memoratur, quia piacet Deo in quatuor mundi partibus congregata, consuetus fide, spe, charitate et operationibus, que mutuæ sese in quolibet fidei complectuntur; et est quasi monosessio, et preflos quatuor virtutibus aquabilis mensura, pulchra harmonia, et velut musicæ concordia composta.

LONGITUDINE EIUS TANTA EST QUANTA ET LATITUDO, — q. d. Non tantum haec est quadrangula, sed et quadrata, sive aquilatera. Longitudine symbolicæ significat visionem, contemplationem, et ascensionem intellectus in Deum; latitudo denotat charitatem, quia, quantum Beati vident Deum, tantum et diligunt: ita Gageneus. Secundo et apud, latitudo est eternitas, latitudo est extensio gaudiorum, id est, objectorum de quibus gaudent, uti mox patetib; ita Ribera.

ET MENSUS EST CIVITATIS DE ARUNDINE (id est, cum arundine, per arundinem: est hebraismus, *12 min ponitur pro 1 bet*) AUREA PER STADIA DUODECIM MILLIA — *Civitatem* intellige totam, puta totum ejus ambitum *quadratum*: eo enim dimenso, censetur tota *urbs* dimens. Alludit S. Joannes ad urbem Hierosolymam ambitum: hic enim complectebatur quinquaginta stadia que, si in quatuor partes et latera dividitis, habebis pro quolibet latere duodecim, *adha* cum dimidio. Hunc numerum Joannes per mille multiplicavit; ait enim quodlibet civitatis hujus celestis latus confinero duodecim millia stadia, ut ostenderet Ecclesiam Christi, præsentem triumphantem, longe superare veterem Jerusalem. Ita ex Josepho et Hecateo Vilapando in *Apparatu urbis et templi*, part. I, lib. II, cap. xx. Cum ergo civitas haec duodecim in sui ambitu habert portas, sequitur ab una porta usque ad aliam fuisse spatium mille stadiorum: ita enim ex spatio duodecim

portarum conflabis duodecim millia stadiorum ambitus urbis. Est hic ambitus ingens, ut designet ingentem celestis Jerusalem capacitatem, quæ caput tot milliones hominum, quot confabuntur ex omnibus electis, qui quovis seculo ab Adam usque ad finem mundi fuerunt, sunt vel erunt in quilibet orbis plaga. Octo stadia faciunt milliare Italicum: ambitus ergo civitatis continens duodecim millia stadiorum, continet 1300 milliarum Italica. Jam cum quadrata et aquilatera sit haec civitas, sequitur quodlibet ejus latus tam longitudinem, quam latitudinem, habuisse quartam hujus numeri et horum milliarum 1500 partem, minimus 375. Ergo haec civitas longa erat 375 milliarum Italica, et totidem lata. Est itaque tam longa, quam longum est iter et distans Neapolim Mediolanum circiter: pars est ejus latitudo. Immanis est haec civitas, quaet pro provinciarum spatium ambitu suo complectetur. Quocirca qui haec ad litteram, uti sonant, accipiunt, dicunt tantum prorsus esse spatium civitatis, sive loci Beatorum, quam ipsi inter se per varias stationes distributi occupant in celo empyreio (nee enim totum empyreum occupare possunt; essent enim inter se nimis disjuncti). Ita enim vastissimum est, et terre totius globum, non millies, nec centies millies, sed plus quam decies centies millies continet, ut colligere est ex illis quo docui de celorum magnitudine et terra parvitate, *Genes. i, 7*. Sic ergo ex cap. XIV, vers. 20, consent inferni capacitate quamquaversum extendi ad 1600 stadia, id est, ad milliarum Italica ducenta: ita perierunt docent locum Beatorum in celo empyreio extendi quamquaversum ad 375 milliarum Italica. Longe ergo maior est locus Beatorum loco damnatorum, presentem cum Beati sint pauci, damnati plurimi.

Auget hoc spatium in quadruplum Alazar. Censem enim ipse Angelum hic metris civitatem, id est, civitatis longitudinem tantum. Civitas enim, inquit ipse, mensurari dicitur, eum ejus longitudi ab una porta ad aliam oppositam mensuratur. Ergo longitudine hujus civitatis est duodecim mille stadiorum integrorum, id est, 1300 milliarum Italicorum. Eadem est ejus latitudo. Tam ergo longa est haec civitas, quam longa est via et distans ab urbe Hispani usque Neapolim. Beati enim in celo vim visim habent acutissimam, ut ea quæ hoc spatio fluit, tam commode et clare videant, quam nos videmus ea que in uno cubiculo fluit. Hoc est quod ait Baruch, cap. vii, vers. 24: « O Israel, quam magna est dominus Dei, et ingens locus possessionis ejus. »

Verum passim Interpretes haec duodecim stadiorum millia, uti et alii hic, mystice accipiunt, ut designent ingentem capacitatem hujus civitatis, adæquatam mensuram et numero duodecim Apostolorum, qui ejus sunt quasi fundatores et parentes. Nam et cetera per pavimento aureo, de fundamentis gemmeis, etc., mystice accipienda videntur. Hæc civitas capacitas significat ingentem, et quasi

Innumeram fore Beatorum multitudinem, ut ait Joannes, *Apoc. vi., 9.* Quocirca Alcazar: Ad urbem, inquit, tante magnitudinis, quanta hic describitur celestis Jerusalem, incolandam, requiri videtur major civium multitudine, quam quis occupare possit vices centena milia urbium. Hispalin magnitude adequantum. Innumerari enim parvuli, etiam inter hereticos et schismaticos, salvantur; atque ex adultis plures quam multi opinantur. Curat enim Christus, qui suum sanguinem pro animbus fudit, illas, quas tantopere amat, salvantur, ne sanguis pro eis incassum sit effusus. Quocirca, si mundus staret per sex milia annorum, ut multi opinati sunt (licet plura fore opinetur Alcazar), quibuslibet milie annis tot salvantur, quot incolores possent trecenta triginta tria milia urbium Hispalin adequantum: quilibet vero anno salvantur tot, quod possent incolere trecenta triginta tres urbes Hispalin adequantes: quilibet vero die penes tot (annus enim pene totidem, scilicet paulo plures, confit dies, numerus 363) salvantur, quot incolore possint Hispalin: incolere deo, non tantum quod ades, sed etiam quod praedas, horros et viridaria, que utilitas aquae oblectacionis incolarum servunt; ut ultram enim causam cives, presertim divites, praeferentes solent habere suos hortos et praedias. Ingens enim Catholicon tota orbe numerus, per milie sexcentos annos semper fuit, et erit usque ad finem mundi. Catholicorum autem longe major pars salvatur, tum quia plerique penitus omnes morituri suscipiunt Sacramenta, que ex atrio faciunt constitutum: atque isto articulo peccatores deserunt concubinas, aliasque peccati illecebras ex timore gehennae, et ad beatam vitam toto animo se comparant. Tum quia tercia, vel quartu[m] pars hominum moritur in infante, vel innocentia baptismali. Plurimi enim moriuntur pueri, immo plusquam media pars hominum moriunt ante annum etatis vigesimali: plures enim videtur ante deficere quam superare annos viginti. Tum quia plerique educantur bene in fide et timore dei a parentibus, vel preceptoribus: illa autem prima semina pueris impressa, hereat in eis per omnem vitam. Nam quo semet est imbuta recte, servabit odorem testa diu. Ab educatione ergo, et a consortio, ponunt vita et salus, vel damnatio cuiusque, sicut ostium pendet a cardine. Adolescentes enim in bivio versantur, eoque lubeo. Si in socios, famulos, amicos inuidant perversos, perveruntur et ipsi: si in probos, probi fiunt et ipsi. Quocirca parentes, et principes, ac Praefati maxime advigilare debent circa juvenitatem instructionem et educationem. Vidi hoc S. P. N. Ignatius, qui in Societate gymnasia omnium classium et facultatum, ac extra eam scholas puero[rum] ac puellarum passim institui curavit magno Republice et animarum bono, ut jam longe plures salvantur quam ante. Ita unus vir coelitum

numerum valde adauxit, celoque cives dedit per multos, qui aliquot cives gehennae evasissent. Taceo ingentem Religiosorum et Virorum multitudinem, que in monasteris et collegiis vitam agit sanctam, ima celestem, idque quovis seculo, et ubi terrarum. Taceo Sacerdotium, Praetorium et Clericorum pie viventium ceteros plurimos. Taceo Martyrum et Anachoretarum examina. Taceo Confessorum, viduarum, conjugij proborum turbam innumeram (quam vidi St. Joannes, *Apoc. cap. vi., vers. 9.*) Qui e Christianis damantur, vel carcerum instructione, et ob ignorantiam rerum credendorum vel agendarum perirent; vel usris, simonia, iustis contractibus, fraudibus, etc., se suosque ditaru[n], nec in morte ea volunt restituere, ne predes depauperent; vel odio et vindicta pertinaci la vorant; vel in bello, rixa, aliisque casu occiduntur, etc. Sed hi intercoram comparatione pauci sunt. Scio S. Chrysostomum, homil. 40 ad Popul. Antiochenum, contrarium sentire. Ali enim: Quot enim esse putatis in civitate nostra, qui salvi fiant? infestum quidem est quod dicam; dicam tamen: Non possunt in tot milibus centum inveneri, qui salvantur; quin et de his dubito. Quanta enim in juvenibus, queso, malitia? quantum in senibus t. r. p.?

Rursum, nomen stadii, inquit Haymo, indicat cursum et certamen, quibus opus est currere et certare quotidie, ut in illam civitatem penetravimus. Unde Paulus i Corint. ix., 24: « Nescitis, inquit, quod si qui in stadio currunt, omnes qui currunt, sed unus accipit bravum? »

LONGITUDINE ET ALTISSIMA, ET LATITUDINE EJUS EQUALIA SUNT. — « Equalia, » id est aquivalentia sunt, inquit Alcazar; nam aliqui, si altitudine esset duodecim millium stadiorum, eque ad longitudine et latitudine, vix tota civitatis area fundemtis et basi, quae ad turres tante altitudinem sustinendas requiratur, sufficeret. Ad hanc altitudinem muri mox dicti tantum esse 144 cubitorum, quae sane exillis esset et improportionata, si altitudo domorum esset duodecim millium stadiorum. Illeque non comparatur hinc altitudo cum longitudine et latitudine, sed quiclibet ex his mensuris in se considerata, dicitur esse recta et aquivalentia: secus est in plerisque urbibus, quae quia in solo inaequaliter adiecantur, inaequales, id est inaequales, sunt, ut hic assurant, ibi deprimantur et descendant. Porro hinc murorum et domorum equalitas significat concordiam et societatem Beatorum, eorumque maximam familiaritatem et admirabilem proportionem. Hac sententia est plana et probabilis: licet Graecum *ταχινία* magis significet aqualia, quam aquivalentia.

Secundo, Rupertus censet haec de muro urbis, non de urbe, ejusque dominibus diei. Verum Graecum *τάχινον*, id est *τάχη*, urbem referit, non murum. Addit, de muro mox subdit, quod habeat 144 cubitos altitudinis: in longitudine enim et latitu-

dine habet tria milia stadia: totidem enim sunt in singulis quatuor lateribus, quae faciunt longitudinem et latitudinem. Nam universim in omnibus lateribus simul sunt duodecim milia stadia.

Tertio ergo, Ribera et Viegas censem longitudinem, altitudinem et latitudinem urbis propriasse aequalia, scilicet singula habere tria milia stadiorum, id est 378 millaria Italica; hec enim est quarta pars quadrati sive ambitus totius civitatis, qui confinebat duodecim milia stadiorum. Mirum hoc videtur: sed celestis est haec civitas, et symbolica. Addit, in altitudine haec urbis comprehendit Joannes altitudinem montis, in quo sita erat urbs.

Symbolice, Petrus Bonus libro *De Numeris mysteriis*, docet tribus milibus in S. Scriptura significare permanentem virtutem et fortitudinem. Tres enim sunt castitatis, et Sanctorum gradus, scilicet conjuges, continentes, virgines, qui ad sacra et immensa Trinitatis concordium et frumentum ascendunt. Aut certe hec non de urbe, sed de singulis dominibus intelligit (altitudo enim civitatis consistit in altitudine domorum et turri). Nam de muris et membris mox agat), q. d. Singule huius urbium dona erant eque altas, longe et late. Hoe enim miram proportionem et pulchritudinem urbi afferre solet, ut videre est. Ante tunc.

Hoc quodam fundamentum et veritatem parabolae. Jam quodam significacionem et sensum, longitudine significat aeternitatem gaudiorum celestium, latitudine corundum extensionem ad omnia delectabilia, altitudo tum sublimitatem, tum intentionem corundem. Hec aequalia sunt, quia aequaliter tenore semper, puta in aeternum, durant.

Nota: Sub altitudine complectitur etiam profunditatem, quam addit S. Paulus *Ephes. iii., 18.* Altitudo ergo qua altitudine significat sublimitatem felicitatis et visionis beatificie; qua vero altitudo profunditatem complectitur, significat intentionem et membris Sanctorum in abyssum divinorum honorum, puta sapientiae, beatitudinis et gaudiorum celestium. Sic fere et Viegas: *Longitudo*, inquit, est aeternitas, de qua *Psalm. xxi., 5*: « Domum tuam dabo sanctitudinem, Domine, in longitudinem diu rum. » Hunc aequalis est altitudo, id est visio beatifica, qua quasi profunditas et altitudo divinae sapientiae penetratur. Equalis etiam est latitudo, id est fructus, que cum summa delectatione conjuncta est, per quam capacitas animae propter magnitudinem gaudii quasi dilatatur. Equalis ergo est longitudine, latitudo et altitudo: quia omnia haec longitudinem aeternitatem adspiciunt. Alludit S. Joannes ad *Ephes. iii., 18*: « Et possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quod sit latitudo, et longitudine, et sublimitas, et profunditas. » Addit Alcazar *Ecclesiastis*, ad quem accedit Alcazar, qui per eum accedit sacerdotes Ecclesie. Illi enim sacrificium Eucharisticum offerunt, sicutque 24 seniores de quibus cap. iv. Unde aequaliter haec numero 144, quia singuli 24 seniores sanos habent cubitos statuta humanae (de ea enim mox subdilat: « Mensura hominis, que est Angelus»: juxta multiplicata sex per 24, habebis 144. Significatur ergo sacerdotum munus esse, ut se murum pro Ecclesia opponant, ideoque congrue tribuantur muro 24 humanae

Tropologice Haymo, Ansbertus et Pannonius: « Tanta longitudine quanta est latitudo, quia quanta est fides, tanta est spes, tanta charitas, tacta operatio. Quantum enim credimus, tanto amamus; et quantum speramus, tantum per dilectionem erga Deum et proximum extendimus. Sic ita uniusquisque, tantum prudens, quantum temperans, fortis et justus; tantum temperans, quantum prudens, fortis et justus; tantum fortis, quantum justus, quantum prudens, temperans et fortis erit. Et quia aequali mensura civitas haec, donec terris agit, meritorum quaquaversum stat firma et stabilis; aequali mensura et premia glorie, quacumque orbis in parte eius predictis virtutibus meruerit, recipiet. Eodem modo in Ezechiele quoque templum situatum describitur: quatenus insinuetur, quia, sicut quadrata firmitas stabilis est, ut nequaquam venturum impulsibus, aut incurvis fluminum everatur, sic gloria civitatis hujus et supernis descendentis parens sit. »

47. ET MENSUS EST MURUM EUS CENTUM QUADRAGINTA QUATUOR CUBITORUM MENSURA HOMINIS, QUE EST ANGELI. — « Mensus est, » scilicet murum quadraginta cubitorum, quod in altitudine. Nam in longitudine, neque ac in latitudine, habuisse illum tria milia stadiorum patet ex dictis vers. 16, ibi enim dixit totum muri et urbis ambitus continere duodecim milia stadiorum, ac insuper civitatem esse quadratum, habentem, quatuor latera aequalia. Ex his enim duobus sequitur quodque civitatis latus, tam longitudinis, quam latitudinis, habere tria milia stadiorum. Ita Babylonis muri in altitudine habent ducentos cubitos, ut scribunt Historici.

Nota: Per murum ambientem urbem symbolice significatur divina proteccio, que gloriam Beatorum in omnem aeternitatem fuenterit, de qua ait Isaías cap. lx., vers. 18: « Occupabit salutis muros tuos, et portas tuas laudatio. » Murus ergo altus est 144 cubitos, id est undeque aeternus et firmissimus est. Duodenarius enim significat universitatem et perfectionem, maxime si sit quadratus, id est si in seipsum ducatur et multiplicetur, ut huius sit: duodenarius enim duodecim faciunt 144. Ita Aretas.

Alli per murum accipiunt Angelorum custodianum, alii Apostolos, Doctores, Praetatos; alii Martires; S. Gregorius accipit Christum ipsum; Rupertus asserit Eucharistiam esse murum Ecclesie: ad quem accedit Alcazar, qui per eum accedit sacerdotes Ecclesie. Illi enim sacrificium Eucharisticum offerunt, sicutque 24 seniores de quibus cap. iv. Unde aequaliter haec numero 144, quia singuli 24 seniores sanos habent cubitos statuta humanae (de ea enim mox subdilat: « Mensura hominis, que est Angelus»: juxta multiplicata sex per 24, habebis 144. Significatur ergo sacerdotum munus esse, ut se murum pro Ecclesia opponant, ideoque congrue tribuantur muro 24 humanae

stature dimensions, quasi sacerdotes omnes coniuncti inter se sint ad offerendum Ecclesie sacrificium, et ad Ecclesiam ea ratione communemdam. Bucusque Alcazar. Verum hac parfum mystica et tropologica, parlim minus probabilita et vera sunt: cubitus enim ex communis sententia, est quarta pars stature humanae, non sexta.

MENSURA HOMINI, QUAEST EST ANGELI. — q. d. Angelus usus est mensura tali, quali communiter uti solent homines; sive hi 144 cubiti dimensi sunt humana mensura, quam Angelus in manu habebat, idque ne potemus aliam spiritualiter, vel Angelicam hic intelligi mensuram: ita Ribera; et Gabriel Vasquez, 1 part, Quæst. CXXIX, cap. 1: « Mensura, ait, hominis quaes est Angelis, » q. d. Liqet hec mensura videtur esse hominis, revera tamen erat Angelis, qui sub specie hominis mentis civitatem, illam non mensura spirituali et intellectuali, sed humana, quaes est calorum et cubitorum, dimensis est.

Addit Vilaplano in Apparatu urbis et templi, tomo III, part. 2 de Hebr. mensuris, lib. III, cap. xv, hanc mensuram cubiti vocari homini, eo quod ex hominis cubito desumpta primum fuit. Cum vero addit: « Quae est Angelis, » eundem cubitum humanae illi figurae, quam gerebat Angelus, convenire indicat, q. d. Cubito methebatur Angelus sub humana specie mensurans, qui proprio ejus cubito aequalis erat: in quo homines priores imitabatur, qui ad mensurandas rerum longitudines, cubiti propri longitudinali pro mensura delegerunt. Unde Arabicus verit, *statura hominis, qui est longitudinis Angelis*, qui est tam longus quam erat hic Angelus. Haec mensura hominis quaes est Angelis, significatur primo, homines sanctos in celo ad mensuram glorie Angelorum pervenire. Secundum enim in locum eorum qui inde protulsi sunt, factique demones. Secundo, eadem mensura metendam esse tam homini, quam Angelis beatitudinem et coronam, puta pro magnitudine gratiae et honorum actuorum, tam homini, quam Angelo dandam esse maiorem vel minorem gloriam.

Addit tertio, Haymo, tot homines gloriam consequentes, quot Angeli considerent: itaque quoad numerum eamdem esse Angeli et hominis, id est Angelorum et hominum, mensuram. Una enim civitas, una felicitas, una Ecclesia, ac consequenter una ejus mensura utrosque caput.

Aliter Alcazar; sic enim explicat, q. d. Usus est Angelus calamo, qui est sex cubitorum, quaes est mensura stature hominis. Quisque enim homo longus est sex cubitos suos, sumendo cubitum a flexu brachii usque ad initium manus. Addit hanc esse mensuram primi hominis Ade, et priscorum; que major fuit moderne, et ad eam se habet ut quinque ad quatuor. Verum communis sententia est, cubitum esse quartam partem stature hominis, non sextam, uti jam dixi. Vide dicta cap. xi, vers. 4.

48. ET ERAT STRUCTURA MURI EIUS EX LAMIDE JASPIDE. — Alludit ad Isaiae liv, 12: « Ponam jaspidem propugnacula tua. » Jaspis firmissimus est, virens et pellucidus, ut docet Plinius lib. XXXVI, cap. viii. Hinc significat, primo, Dei fortitudinem, qua celestem Jerusalem tueretur, protegit et firmat; secundo, ejusdem delicias, amoenitatem et recreationem; tertio, ejusdem claritatem. Adde quarto, creditum esse ab antiquis jaspidem fugare demones: hos enim Deus aero a celo. Scriptura enim in symbolis sese accommodat subinde communis hominum sensu et opinioni, esto ea in re non subsistat, nec sit vera.

IPSA VERO CIVITAS AURUM MUNDUM, SIMILE VITRO MUNDO. — Aliqui putant in colesti Jerusalim nullas esse domos, quia in ea omnia sunt communia et clara; unde nec Joannes ullas huc domos recentet. Verum contrarium doctet hoc locus: civitas enim non venatur horum, aut Paradi, sed dominus civium; hinc et Christus ait Iohanna xiv, 2: « In domo Patris mei mansiones multae sunt. Domus ergo haec non sunt nisi nostra, lapides ad evitiam defensionem, secretas actiones, etc., sed vitreæ et pellucideæ, ad pulchritudinem, voluptatem, proportionem, et ad significandam etiam meritorum distinctionem.

Jam civitas haec est ex auro, sed quod vitro sit simile: quia auro nostro nihil deest nisi vitri perspicuitas, uti vitro nihil deest nisi ari firmitas. Utrum ergo habet colestis Jerusalim, scilicet aurum et vitrum: ejusdem enim aurum perspicuum est ut vitrum; rursum, vitrum hoc solidum est et prestans ut aurum. Est ergo instar chrysostomi, qui symbolum est perfectissima gloria Christi, a qua Beatorum gloria promanat, de quo in septimo fundamento: ita Alcazar.

Quocirca S. Cecilia apparitoribus flentibus, quod tam loquens et nobilis sapiensque puella alacris properaret ad mortem, respondit: « Hoc non est juvenitum perdere, sed mutare; hoc est dare lumen, et accipere aurum; dare habitaculum vite et parvum, et accipere palatum amplissimum ex lapidibus pretiosis et auro constructum; dare angulum breve et obscurum, et accipere forum lucidum marginatis colestis circus; dare rem peritaram, et accipere rem que finem nescit et mortem ignorat; dare lapidem vilum quem pedibus conculeatur, et accipere lapidem pretiosum qui in diademate regio vibrans resplendet aspectu: » ita habent ejus Acta.

Jam « civitas aurum est, » id est auro est. Hebrew enim זָהָב zahab, id est aurum, vocant aureum: nec enim habent concretum auri. Civitas ergo aurum est, quia radiat pretiosissime opibus: aurum, inquam, non opacum, sed simile vitro, quia tota pellucet cognitione et contemplatione tum Dei, tum aliorum Sanctorum et Angelorum, tum rerum omnium. Graeca quedam habent ζωον, id est similes vitro, scilicet erat civitas: ita Vatablus; sed eodem redit sensus.

Huncum, per vitrum significatur tum claritas, tum puritas cordis Beatorum, que enique alteri beato patet. Quidquid enim cogitabit aut voleat unus, id profunde videbit alter, ita ut Beati sibi invicem futuri sint quasi quedam specula vitrea lucidissima. Nam, ut ait S. Gregorius, XVIII Moral., xxvi: « ibi uniuscuiusque mentis ab alterius oculis membrorum corpulentis non abscondet, sed patet animus: patet corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, siue unusquisque tunc erit conspicibilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicibilis sibi. » Sic Philo plus ille optabat ut in huc mundo corda hominum essent vitrea, ut fundus eorum perspiciat, ne qui in illo dol vel fraudes resident, et celarentur. Eadem de causa Monas apud Licianum in *Hermetico*, reprehendit Vulcanum, quod homini non dederit pectus fenestratum, id est perspicuum.

Simile quidam in natura videmus, que præducit genus quoddam marmoris flavi (quod alias communiter durum est et opacum), quod transparent et pellucet, ut docet Plinius, et ex eo Anselmus Boetius, lib. II *De Lapideis*, cap. ccccxxx. Marmor hoc vocatur phaenites, id est splendens, quod interduum venis flavescit, de quo dixi superius vers. 11. Spectatur Romæ in templo S. Mariae in porticu, ex hoc marmorin genere columna dimidiata ad summum altare, colore flavo, parietis rimam obstruens, ac externam lucem solisque radios, insta vitri splendens intromittens. Equidem ut primum vidi, miratus sum, crystallumque putavi, donec penitus intropiciens marmor esse perspecti, nimurum phaenitem.

Denique vitrum nota virginitalis Beatorum, et nitorem omnis labi expertem. Vitrum enim ab hydrogrypo intactum, est virgo a peccati noxa immunis. Nam, ut docet S. Isidorus, lib. XVI, cap. xviii, hydrogrypos, id est argentinum vivum, aurum, argentum, et aliaque metalla perforata, vitrum autem non habet.

Est vitrum virgo, labes hydrogrypos avii.

Exstat haec de docto carmen Nicolai Causini, lib. XI *Paral. Hist.*, cap. lxiii.

Talem, tam augustam, tam splendidam, tam pretiosam ex auro et argento, hanc civitatem colestem consperxit, eo post mortem raptus S. Salvius Episcopus, inde jussu Dei rediens ad vitam, exclamat: « Vite, o dilectissimi, et intelligite, quia nihil est quod cernitis in hoc mundo, sed sunt juxta id quod Salomon propheta cecinit, omnia vanitas. Felix est enim, qui ea agere potest in saeculo, ut gloriam Dei mereatur cerner in celo. » Cumque adstantes rogarent ubinam fuisse, quidam vidisset, ait: « Cum me ante nos quatuor dies contremiscentem cellulam examinem vidisti, apprehensum a duobus Angelis in celorum excelsa sublatius sum, ita ut non solum hoc solidum seculum, verum etiam solem ac

PRETIOSA ORNATA, — quia licet singula fundamenta essent ea, angelus gemmis, erant tamen vestita aliis undecim, et significaretur Apostolos, licet una virtute exercitata, alias tamen aliorum eius non difuisse, inquit Ribera.

Verum simplicius videtur et concinnius, si dicamus singula fundamenta singulis duxatae gem-

mis constitutis, ita ut omnia simul juncte essent
• omni pretioso lapide (id est, hisce duodecim
prefiosissimis gemmis) ornata; nam non ait
fundamentum, sed «fundamenta», scilicet omni
collective sive copulativa sumpta. Unde id
membratim explicans subdit: «Fundamentum
primum ipsi, secundum sapphirus, tertium
chalcondionis, » etc. q. d. Hec fundamenta erant
omni pretioso lapide ornata, quia primum fun-
damentum erat jaspis, secundum sapphirus, ter-
tium chalcondionis, etc. Addit Alcazar, «ornata»
idem esse quod pulchro ordine disposita. Gra-
cum enim κορίδιον tantum significat ornare,
sed et ordinare, distribuere, compone, preser-
vare ubi ex ipsa dispositione de orbe pulchritudo
consurgit, ut sit in fabricis. Itaque fundamenta
dicuntur omni lapide pretioso ornata, quia visa
sunt Joanni gemmarum sequentium ordine dis-
posita admirabiliter pulchritudinis speciem oculis
subiiciens. «Ornata» ergo, id est, in omnibus
gemmis que sequuntur, conlectuata.

Nota: Ceteris Jerusalemita fundamenta, speciem
et decorum S. Joannes describit per gemmas.
Primo, quia in terra nihil gemmis est pulchrius aut
praestantius. Sicut enim in celo emicant stellae,
sic in terra gemme, ut videatur esse stellarum ter-
restres, ac stellarum celestem lucem, levitatem
et vim participare. Docent enim Physici gemmas
ex peculiari cozi et stellarum influxu, in terre
visceribus gigni et formari.

Secundo, quia gemmas apud antiquos erant hie-
roglyphica rerum celestium, ac divinarum.
Tertio, quia gemme in terris pretio, sp. andore,
firmitate et energia ceteris rebus antestant. Unde
Andreas Bacci, tractat. De hisce duodecim Gemmis,
docet gemmas dic quasi gemmas, quod instar
gummi arborum sunt lucide et transparentes,
aque ac parve, ideoque vocari lapilos protulos.
Sunt enim quasi guttae et striae celli, instar cry-
stallorum.

Quarto, quia in ecclesie videntur vera fore gem-
me, non terrestres, sed coelestes, et longe hisce
nostris praestantiores. Id colligitur *primo*, ex
Joanne hic, qui eas se vidisse in celo asseverat,
atque ex Tobia cap. xii, vers. 21: «Portet Jerusa-
lem ex sapphiro et smaragdo edificabuntur: et
ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius.
Ex lapide candido et nardo omnes plateas eius
sternentur, et per vicos eius alleluia cantabitur:»
ad quae verba hic alludit S. Joannes; verba enim
scripturae proprie ut sonant accipienda sunt, ait
S. Augustinus, visi quid absurdii ingenerant.

Secunda, quia corpora et oculi Sanctorum suas
habebunt opes, et objecta pulcherrima, et pre-
stantissima, quibus se pascant et obseruantur. Oculi
autem non sola luce ruscuntur, sed et varietate
colorum, ut virore vario camporum, arborum,
florum, fructuum; item fluvius et fontibus pellucen-
tibus. Ergo in ecclesie haec eis non deerunt: alioqui

feliciores fuissent in terra, quam erunt in celo.

Tertio, quia S. Agnes, teste S. Ambrosio, ali-
que virginis beatae apparuerunt vestite cycladi-
bus aureis et gemmeis: vide euudem, serm. 90.
Denique in ecclesie varias Beatorum fore man-
siones, et palata pulcherrima ex margaritis et
gemmis constructa, item prata, nemora, hortos
aliquae amoenissima, docet S. Anselmus, lib. De
Similitudinibus, cap. XLIV, D. Soto, Ferdinandus Peres,
quos citat et sequitur Radiarius tom. III, lib. X,
cap. iii. De qua re plura dicam cap. XXII, vers. 2,
in fine.

Huc spectat illa Socratis apud Platonem in *Pha-*
done, sub finem, narratio de duodecim pulchri-
tudinibus coloribus superioribus terra, et quod no-
stre gemme, ut jaspis, sapphirus, carbunculus,
sunt particule et ramenta quedam montium ac
gemmarum terra superioris. Videlicet id Plato
huiusmodi ex Mose, uti et alia: unde ipse vocatur
Moses Atticus. Moses enim *Exodus* xxviii, 17, in Ratio-
nali posuit duodecim gemmas, quasi duodeci-
m signa Zodiaci: Rationale enim celli era typus,
ejusque speciem et figuram representabant.

FUNDAMENTUM PRIMUM, JASPI. — Nota *primo*, ex
Hieronymo in *xviii Ezech.*, aliquid S. Joannes
ad *Exodus* xxviii, 17. Ubi eadem sunt gemme et to-
tem, scilicet duodecim, infixa Rationale Pontificis,
quarum enique inscriptum erat nomen unus
¶ Afrarche, qui caput et parem erat unitus tribus
et duodecim. Rationale enim formam gerebat
celli; duodecim Patriarche allegorie represen-
tabant duodecim Apostolorum: Apostoli enim sunt
Patriarcha duodecim tribuum, id est, omnium
fidelium Sanctorum et Beatorum novi Testamenti.
Duodecim ergo gemma, vel fundamenta gemmata
sunt duodecim Apostoli, idque eo ordine quem
assignat S. Mattheus, cap. x, vers. 2, ut ostendit
versus 14.

Porro novem gemme hic plane eadem sunt
cum novem gemmis Rationali, hoc alio ordine
ponuntur hic, alio in Rationali: sardonix enim
qui hic ponitur, est species onychis, qui ponitur
in Rationali. Tres vero relique videntur diverse.
Nam pro chalcondiono hic, in Rationali ponitur
carbunculus; pro hyacintho ligurius, pro chry-
sopraso achates. De quibus in singulis dicendum
erit, ostendendumque qua ratione convenienter.

Nota *secundo*: In gemmis nonnullis valde dis-
crepant novi scriptores, Nilus, Anastasius et alii
ab antiquis, puta a Theophrasto, et a Plinio,
quem sequitur Solinus, Isidorus et alii: sive quia
nomina gemmarum quandoque variata et mutata
sunt; sive quod gemmas veleres nonnullae inter-
rierint, et novas earum species subnatae, aut
gemmaris substitute sint, ut prestantes gem-
mari, quibuscum Romae egit, mihi fassi sunt,
ipseque ego singulas earum gemmas perlustram,
et manu oculisque pertractans, casque conferens
cum illis que de iisdem scribit Plinio, reipsa de-
prehendi. Vidi enim sardium olim opacum, nunc

alba linea transversa est, qui grammatis vocatur;
unde de eo hic est sermo.

Secundo, jaspis firmissimus est.

Tertio, creditum est jaspidem fugare phantas-
mata, et esse amuletum contra venena et venefi-
cia; unde Dioscorides, lib. V, cap. CLX: «Omnes
jaspides amuleta esse traduntur;» et S. Hieronymus
in *Isaiae* iv: jaspis, inquit, est «smaragdi
habens similitudinem, quo omnia phantasmatum
fugari autem, vocatur grammatis.» Id sumptu-
s S. Hieronymus ex Plinio. Ridet hoc Isidorus,
atque esse superstitionem, talisque esse videtur,
sed orta ex vero principio, scilicet quod jaspis
confortet stomachum (ut docet Galenus, lib. IX
Simplicium) laquentes enim stomacho: ex parte
putantur se philtri aut veneficiis in eum et agnouere
esse conjectos.

Quarto, prestantissimus est jaspis viridis ha-
bens maculas rubas sive sanguineas, ait Albertus
Magnus. Unde et Plinii: «Optimus», inquit,
est, que purpurea quidquam habet, secunda que
rosa, tercia que smaragdi.

Quinto, jaspis non simpliciter et uniformiter vi-
ridis, sed maculosus, sive venulosus: ut enim
sit jaspis, requiruntur in virore varietas. Nam, ut
et Theophrastus, jaspis similis smaragdo, verus
fuerit smaragdus, si matureretur; idque probat
ex ipsa smaragdi matre, in qua varie sunt vi-
ridis coloris species et gradus.

Hinc *sexto*, jaspis videtur dici ex *I Cor.*, id est
salus, et *πάτερ*; id est *macula*, quod ipsius maculae
salutares sint et medice. Porro Anselmus Boetius,
insignis gemmarum, lib. II *De Gemmis*, cap. c: «
Jaspis, ait, ab achaie non differt, nisi quod mol-
lior est, et propterea non ita exacte poliri possit
ut achatas, neque tam perspicua quam achatas,
ut plurimum viridis. Quo smaragdo vicinior, eo
nobilior.»

Septrimo, jaspis est gemma antiquissima. Unde
Plinii: «Eliani victus a multis, antiquitatis
tamen gloriam refinet.» Jaspis enim in ipsa terra
superficie inventur, cum reliquias gemmas in
terris visceribus natura abdidit; sursum, in
multis regionibus inventur.

Otavio, jaspis sistit fluxum sanguinis, et femi-
narum menstrua: ait Albertus Magnus, cuius rei
miris et magnas experientias recenset oculatus
testis Anselmus Boetius, lib. II *De Gemmis*, cap. cu,
additum: «Viridis collo appensa, ita ut circa
ventriculam vertunt jaspidem, eo quod
maculas quasi plagas habeat, quibus quasi con-
tus, fractus et dissectus videatur. Porro jaspe
Hebraicus aliud est a jaspide Latino, uti gemma
que num a gemmarum vocatur topazius, alia est
a topazio Latino Plini et veterum. Sic usus hebreus
significat equum, latine porcum.

Porro jaspis a Plinio, Epiphanius, S. Hieronymo,
Isidoro, Dioscoride et aliis passim, traditur esse
viridis; esto inveniatur et jaspides ali cerulei,
ali candidi, ali rubri: optimus est viridis, qui

tur, aiunt, si sudore corripatur, liberari a paroxysmo; sin minus, emori: idque multoties fuisse probatum. *res* has omnes augeri putant, si argento includatur. Cogitationum etiam tumultum et inconstantiam, quae ex sanguinum impetu oritur, prohibet. Calculi etiam generationem, si portetur, omnino arecre vulgo creditur. Jaspis grammaticas, aut polygrammas appellata, quæque vires smaragdo persimilis est, ad venena pro amuleto gestaria. Denique cap. cui, et in epist. dedicatoria, narrat Petrus quod Il Imperatore mensam e gemmis, i.e. certim jaspidibus, extrui jussisse, quam ipse celatum mundi miraculum appellat, et cum Diana Ephesia templo comparat, utpote in qua fabricanda plurimi annis maximum expensis desudatum est, queque tanto artifice elaborata est, ut gemmae sibi invicem commissuris, quo conspectus fugient, unite, silvas, arbores, flumina, flores, nubes, animalia, variisque rerum pulcherrimarum formas ita referant, ut de pictis ad vivum videatur, ac simile opus in toto orbe reperiri non possit.

Nono, jaspis subinde opacus est, subinde pellucidus. Rursum, cum variis gemmis miscetur. Nam « a commixtione cum achate, vocatur jaspachates; cum onycho illa qua nivem gemmis miscetur. Nam

« a commixtione cum achate, vocatur jaspachates; cum onycho illa qua nivem gemmis miscetur. Nam

Quarto, pro ejus veritate et fide Martires sanguinem suum profuderunt, coque maculati, immo purparati sunt; aut viridis color spem innuit et premia, que Deus creator suis cultoribus promisit: sanguineus, minas et tormenta, que incredibilis et inobedientibus communiquerunt.

Quinto, est varius et maculosus, quia Deus creator varias et multiplices ad universi perfectionem creavit creaturas.

Sexto, medelut pusillanimitati, diffidentie, omnibusque infirmitatis hominum.

Septimo, est antiquissimus, quia etiam Philosophi, qui non cognoverunt SS. Trinitatem, cognoverunt tamen unum Deum mundi omnipotentem. Nam ut ait Apostolus Rom. 1, 19: « Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit: ... ita ut sint inexcusabiles, qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. » Rursum attributus Patri, quia origine prima et antiquissima est persona in divinis.

Octavo, sicut sanguinem et menstrua, id est, impuras et carnalis actiones ad desideria. Huc facit quod recentiores, et Beda, Rucus et alii, penes quos sit fides, tradunt jaspidem venerandas cogitationes et appetitiones refrantere, oculos purgare et acuere. Hinc rursum jaspis dictus grammaticas, linea alba interstinguitur, quia symbolum est innocentiae puræque vite, quam postulat Creatus mundi debita servitus et cultus.

Nono, est opacus, quia obscurus Paganis et indecne; sed translucidus credentibus, quos etiam per puritatem morum, omnemque virtutem, in gloriam et lucem divinae conversationis transformat. Ila Alcazar.

SECUNDUM, SAPPHIRUS. — In hac gemma omnes consentiunt. Nam hebr. vocatur *sapphir*, indeque grece et latine vocatur *sapphirus*. Jam *sapphirus primo*, ceruleus est, ait Plinius et alii passim.

Secundo, aureis punctis quasi stellis colluctet et saeculat, ait Plinius et Isidorus; unde a Theophrasto vocatur *zircona*; id est *auro distinctus*, indeque hebr. *שְׁבִירָה* *saphir* dicitur, id est *putcher*, ait S. Hieronymus, a radice *שְׁבִירָה* *saphir*, id est *putcher fuit*; vel *sapphir*, a *שְׁבִירָה* *shefer*, id est *nunera*, ob punctorum, quasi stellarum que in eo visuntur, numerum, ait Alcazar.

Tertio, ceci speciem præ se fert, ait ex Plinio S. Hieronymus: unde et Exodi xxv, 10, visio Dei qua apparuit Mosi et senioribus, fuit « quasi opus lapidis sapphirini, et quasi colum cum seruatum est; » indeque a gemmaris sapphirus vocatur gemma sacra. Ex hoc loeo patet sapphirum ita esse ceruleum, sicut est colum seruum, cum minimis speciem habet cerulei purissimi ultramarini, qualis est in lapide Lazuli; colum ergo videtur esse primus et primarius sapphirus, a quo gemma sapphirus suum colorem et stellas accepit.

Quarto, sapphirus veterum opacus fuit, teste Plinio et alii; sicut enim habet communis veraque lectio Plini, lib. XXXVII, cap. ix: « Optime apud Medos, nusquam tamen perlucide; » licet unus codex manuscriptus, quem citat Dalecampius, habeat: « Nusquam enim sic perlucida. » Quare qui hodie sapphir vocantur et perluciente, potius hyacinthi sunt quam sapphir veterum. Quocirca Alcazar et Anselmus Boetius, lib. II de Gemmis, cap. cxxix, censem Plini et veterum sapphirum esse speciem quamdam illius, qui nunc vocatur lapis Lazuli, id est, qui nec venas, nec aureum pulverem, sed scintillas, seu guttas ex auro in cerula planitate habet, ac nobilissimum esse quicunque celi sereni colorem, absque nulla violacea admixtione, magis refert. Hinc et Epiphanius cyaneum (quidem est cum lapide Lazuli, vel ejus species) numerat inter species sapphir. Et Dalecampius, in Plinium commentans, ait ea quae Plinius scribit de sapphirio, non sapphir nostro, sed cyaneo convenire. Cyaneo vero medici attribuunt virtutem corroborandi cor, pellenti melancholiam, multaque alias magnas et miras.

Quinto, de veterum sapphirio ait Pierius, *Hierograph.* 41: « Sapphirus apud veteres magna semper in veneratione fuit: siquidem per eum imperium et summum sacerdotium significari manifestum est. » Et Rucus: « Supremam, inquit, olim sapphirum apud homines auctoritatem habuisse, et apud divos gratiam, ipsa reputari antiquitas, » ut tunc illis jucundum et gratum esset sacrificium, quando offerebatur in sapphirio, id est patina sapphirina, vel certe quando sacerdos in anulo gestabat sapphirum. Et Abulensis: « Exod. xxvi, 10: « Apud Gentilium deos, inquit, in magna fuit sapphirus reverentia, quod sine eo responsa non dabantur. » Et in cap. xxvii, vers. 18, ait olim sapphirum gemmam gemmarum appellari solitum. Hinc etiamnum Pontificibus et Cardinalibus congruant sapphir, et Pontifex regens creato Cardinali multiti sapphirum, ut Episcopo datur annulus; licet enim nostri sapphir potius sint hyacinthi, tamen in veterum sapphirorum locum successerunt. Nam veteres Egyptiorum summi judices, qui erant Pontifices, e collo gestabant sapphirum, cui insculpta erat veritas, teste Eliano. lib. XIV, cap. xxxiv.

Sexto, sapphirus visum acutum, ait Nyssenut, orat. 14 in Cant.

Septimo, Galenus et Dioscorides has virtutes darunt sapphiro: « Percussis a scorpione haustum prodesset, et contra intestinas exsiccationes bibit; et ruptas membranas cogere, et exrescentia in oculis ac pustulas inhibere. » Addit Albertus Magnus, lib. II de Minerali, valens contra melancholiam, quartanam et melanocholiam humores. Vide quæ de sapphiro dixi Exod. xxiv, 10, et Exodi xxviii, 18. Addunt aliqui, penes quos sit fides, sapphirum-homines ad pietatem, constantiam, pacem et cupiditatem refractiorem inclinare, ideoque esse gemmam Pontificum.

Jam sapphirus in Rationali inscriptum habebat Nephilath: hic vero congruit S. Paulo, qui alter secundus et secundus a S. Petro Apostolo ac Ecclesia fundator. Ila Andreas et Areias. Verum quia S. Paulus non fuit inter duodecim Apostolos, a Christo vivente vocatos, et recensitos a S. Mattheo, cap. x, vers. 2, aliisque Evangelistis; sed extra numerum et ordinem vocatus est a Christo et celo post resurrectionem; rursum, quia Paulus Petro et in apostolatu, et in morte, et in imaginibus, et in officio Ecclesiastico, et in festo tam Rome, quam alibi per totam Ecclesiam semper associatur, ideoque ei hic pariter in jaspide jundus videtur, « quia illos et electio pares, et labo similes, et finis fecit æquales, » ait S. Leo, sern. 1 de S. Petro et Paulo: hic melius Joachim, Ribera et Viegas per sapphirum accipiunt S. Andream, fratrem S. Petri. Hic fuit ceruleus, putat celestis coloris, id est profundæ lucis et sapientie, quia haustus a sole justitiae Christo, quando a S. Joanne Baptista amandatus ad Christum, Joan. 1, 36, biduo apud eum mansit, et secreta eius doctrinae et vita perspexit et imbibit. Ceruleus enim color quem in celo videmus, nil est aliud, nisi maxima altissima lucis profunditas; quia quia nullo colore miscetur nullumque habet terminum, hinc colum absorbet, perstringit et habebat, ut videatur esse ceruleus oculo, cuius aries infirma in eo perspiciendo succumbit, ideoque cespitat, et quasi obtunditur et obscuratur, ut experimur in nobis fieri, cum fulgentes solis radios adversis oculis per conspicilia, vel medium aliquod instrumentum in intuemur.

Secundo, aureis stellis, id est ardentes charitatis radiis effusis, quando a sole igneo, puta a Chri-

sto, afflatus et quasi sideratus, totius in ejus amorem exarist.

Tertio, coeli speciem habuit, quia terrena omnia, prospera et adversa calcavit, animo in colo defixus.

Quarto, opacus fuit et densus, id est fortis et solidus; Andreas enim fuit *āvīs*, id est vir, et virilis animo ac robore, pressurum in morte et martyrio.

Quinto, fuit sacerdos et Pontifex.

Sexto, Achaiensem et aliorum Gentilium eos oculos luce et fide Christi illuminavit et acut.

Septimo, melancholiam aliquos morbos a se suisque discipulis fugavit, quando letus et alacer erucem biduo in ea pendens, sustinuit, eamque salutavit dicens: « O bona crux, que decorum ex membris Domini suscepisti, diu desiderata, sollecite amata, sine intermissione quesita, et alliquando cupienti animo preparata! Accipe me ab omnibus, et redde mihi magistro meo, ut per te me recipiat, qui per te me redemit. »

Secundo, sapphirum congruit symboli articulo: « Et in Iesum Christianum Filium ejus unicum Dominum nostrum. » Christus enim instar sapphiri ceruleus est, quia immensus incomprehensionis lucis est pelagus, ut in eius contemplatione mens humana evanescat. Est enim Verbum Patris, Deus de Deo, lumen increatum lucis invenit: ceruleus ergo color sapphiri significat divinitatem, divinamque generationem Christi, qua procedit ut Verbum et imago Patris.

Secundo, aureis punetis colluct, quia est inrete charitas et amor originalis, quo cum Patre spiritalis Spiritum Sanctum, qui est amor notionalis Patris et Fili.

Tertio, celestis est natura, habitatione, aeternitate, beatitudine; unde ait Apostolus: « Primum homo de terra, secundus homo de celo, celestis, » *I Corinthus. xv. 47.*

Quarto, opacus est et densus, quia « generatorem ejus quis narrabit? est enim inscrutabilis et impervisibilis. Rursum, quia deitas ejus in densa humanitate opacatur et absconditur.

Quinto, est Christus, id est unicus in regem et Pontificem aeternum: in regem, inquam, et monarcham orbis.

Sexto, est lux mundi, *Jean. i. 9*, atque eos qui ejus contemplatione se pascunt, mira luce et voluptate perfundit.

Septimo, omnes morbos et morores corporis et animi sanat.

Tropologicus sapphirus est, qui mente in coeli eratur, quique, ut ait S. Hieronymus, colo simili factus, solem suis pedibus suppositum inuenitur: et, ut ait Nyssenus loco citato, cuius cora que sursum sunt vult ac respicit, et istic occurios oblectat, sequens illud Apostoli: « Quae sursum sunt querile, non que super terram. » His aureis punctis, id est charitatis actibus colluct; scalpi non potest, id est, invictus et infractus est.

Rursum, in sapphiro, qui est coeli imago, et quasi colum in terra, docemus qualis debet in Prelato et in principe (cujus symbolum est sapphirus) esse animi celitudo, vita perfectio, mentis et frontis serenitas, ut iure Serenissimus vocari possit, habens semper et cum omnibus speciem et faciem coeli serenitatis; ita ut Deum et Christum studiet imitari, et cum cœruleo colore, id est cum divine glorie zelo, aureis virtutum radiis collucens omnibus mundi pomps, aquæ ac turbinibus sit superior.

TERTIUM, CHALCEDONIUS. — Pro chalcedonio in Rationali erat carbunculus, eisque inscriptus erat Dan: quocirea Isidorus, Beda et Aretas asseverant chalcedonium esse carbonum, aut carbunculi speciem, tum quia chalcedoni alterius veteres non meminerunt; tum quia non videtur Joannes carbunculum pro ferro, quia una erat et praecipuis gemmis Rationalis. Dicitur chalcedonius, quia, ut nota Aretas, prope Chalcedonum urbem, ut notat Aretas, prope Chalcedonum urbem de Constantinopoli ex altera Bosphori parte obiectat, in qua celebratum est Concilium Chalcedonense in littero saxis et scopolis inassuerit gemma habens speciem et colorem carbunculi. Speculator Gesnerus pro chalcedonio legendum Carchedonius, id est Carthaginensis (*Karēdōn*, enim est Carthago); itaque Plinius in lib. XXXVII, cap. vii, carbunculos Carthagino allatos vocat Carchedonios. Sic enim ait: « Principatum habent carbunculi a similitudine ignium appellati, cum ipsi non sentiant ignes, ob id a quibusdam apyroti vocati. Horum genera Indici et Garamantici, quos et Carchedonios vocavere proper optimantem Carthaginis magnæ. » Sic ut ergo idem sunt *bēlāt* et *bēlār*, sic idem videtur esse chalcedonius et carchedonius: plane enim ad Plinius, nuptio suo avo notissimus, gemmas respicere videtur Joannes. Porro vocatur carbunculus, quia habet speciem carbonis ardentes: quare et pyropus dicitur, quasi *πυρός*, id est ignis: facies et species habens. Unde Poeta: « Flammusque imitante pyropo. » Dicitur et apyrausta, quod igne non ledatur.

Alii chalcedonum censent esse genus ambrae, aut certe lapidis duri et candicans: dicunt enim eum similem esse pallenti lucerne, et fulgere magis sub dia quam sub teeto; et, si sole aut frieti incalescat, paleas ad se attrahere. Tales enim sunt globuli lapidis duri et candicans, quem vocant vulgo chalcedonum, etiam gemmarum, ex quibus fluit Rosaria. Unde Anselmus Boetius, lib. II *De Gemmis*, cap. LXXXVII: « Chalcedonius, aut, gemma est que per nubem vel nullo, vel leviter aliquo colore tinctam, totumque corpus occupantem semiperspicua, sealputra proper duritatem contumax. Olim sub onycha comprehensa, cuius species est, appellabatur onyx candida. Nam scandicant onyx, sive translucet, sive non, nunc chalcedonii nomen apud Europe populos retinet. » Quales multus in locis in Germania, et

in Belgio circa Lovanium in agro Heverensi, et prope Bruxellam ipse se repperisse testatur cap. LXXXVIII. Ubi et addit: « Hoc tempore etiam populæ, effigies principum, coronæ pensiles, aliisque infinita ex chalcedonio flunt. Principius usus est ad sigilla, quia cera illi non adhaeret. » Verum hic chalcedonius quasi vilis gemma, et populus lapis vulgaris, a Plinio omittitur et tacetur. Plinius enim, ut fatetur Boetius, per chalcedonum accipit granatum Orientalem, qui est species carbunculi; chalcedonum vero modernum sub onycha comprehendit; onyx enim, sardonyx, et chalcedonius, vel idem sunt, vel populus species inveniuntur affines et cognates. Unde apud veteres omnes pro onycha habebantur, ait Boetius, lib. II, cap. xcii, ubi et addit: « Tanta indumenta magnitudinis est onyx, ut columnam inde fieri possint. Roma enim in basilica S. Petri, sex columnis onychina conspicuntur. »

Ergo verius est veterum chalcedonum esse carbunculum, et carbunculi speciem; carbunculus enim erat in Rationali, a quo hasce gemmas mutauit S. Joannes. Porro carbunculus grecæ dicitur *άριχαλος*, id est pruna ignis; talis enim esse videtur. Hinc igne non calescit, in tenebris tamen lucet, et splendescit magis interius quam exterius. Ita S. Augustinus, lib. II *De Doctrina Christiana*, cap. xvi, et Isidorus, lib. XVI, cap. xiii: « Carbunculi, inquit, fulgor nec nocte vineatur; colore ignius ut carbo lucet in tenebris. » Scilicet modica luce in se collecta, non autem foras emittente, ut gemmari experti docent, ac nominatio Anselmus Boetius, lib. II *De Gemmis*, cap. viii. Hinc carbunculus rubet, indeque rubinus dicitur. Aleazar tamen censet carbunculos subinde candere, esseque adamantes; carbones enim nimis ardentes non rubent, sed candent, ut appareat in candenti ferro, quod ubi maxime ignitum est, fabri ferrari appellant argentum, qui perfecte canditum est. Hinc in sacra Scriptura non nominari adamantes, quia comprehendit nos Scriptura nomine carbunculorum: quicquid gemma quam Isaías, cap. vi, vers. 6, calicum et carbunculum nominat, Joannes, *Apocalypse* cap. ii, vers. 17, vocat calicum candidum. Itaque chalcedonum esse adamantem, qui inter carbunculos est prestantissimum. Probat id *primo*, quia Plinius sit adamantem Cyprium, sereum colorem vergere: ergo est erit chalcedonius *άριχαλος*, id est *ab ore*. **Secundo**, *χαλύβη*, sepa ab Homero et aliis sumitur pro ferro et chalybe: nobiliores autem adamantes sunt, qui colore chalybea specula imitantur, quos Plinius vocat *siderites*, et ferrei splendoris. **Tertio**, chalcedonii nomen denotat lapidem hunc *αριχαλημ*, chalybem, aliaque metallæ domare et perfringere; talis autem est adamans, quo gemmari chalybem dominat ac poluit. Verum hec desultoria videtur levitas, nimilque metamorphosis, videlicet chalcedonium in carbunculum, et carbunculum in adamantem transformare,

Secundo, sicut carbunculus sese in montibus apud Nasamonas, ut incola putant, imbre divino, ut ait Plinius, lib. XXXVII, cap. vii: ita Jacobus et Joannes a Christo facti et vocati sunt *Boarmenses*, id est, filii celestis imbris et tonitri. Hinc vox eorum et concio erat efficax, quasi tonitru et fulmen.

Tertio, carbunculi sole aut manibus calefacti altrahunt paleas: ita Jacobus per se, per quos suos discipulos et pastores attraxit Judeorum et Hispanorum corda ad Christum.

Quarto, si credimus S. Augustino et Isidore carbunculus in tenebris lucet. Audivi a Lusitanis viris gravibus regem Lusitanie in festo Corporis

Domini, preferre in fronte equi carbunculum tantum, et tam fulgidum, ut plateam illustrare videatur. Ita inter Iudeos et Gentes eluxit Jacobus, omnesque sua sapientia et sanctitate illuminavit.

Quinto, carbunculi in acetum acre injecti splendescunt magis, « et aquis perfusi inardescunt, » ait Plinius: ita Jacobus in persecutionibus magis charitate Christi exarsit, id eoque primus inter Apostolos martyr occubuit, ac Hermogenem magnum, et Josiam necis sue auctorem sua charitate et osculo complexus converdit, ut de eo merito dicit possit illud *Canticum*, viii, 6: « Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum: aque multe non potuerunt extinguere charitatem, nec fluui obviunt illam. »

Rursum, tertie huius gemmae respendet tertius Symboli articulus: « Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virginie, » Mysterium enim. Incarnationis apta representatur carbunculo, primo, quia fuis opus ardorissimum charitatis Christi. Rursum, sicut in carbunculo est quasi ignis in gemma, hæcque duo ita uniuersum, ut ignis videatur esse gemma, et gemma esse ignis, atque se fit in ferro candenti: ita in incarnatione Deus humanitati per unionem hypostaticam ita est unitus, ut Deus sit homo, et homo Deus; ac omnia veritas Dei tribuanter homini, et visissim omnia attributa hominis tribuanter Deo et Verbo. Hinc idem mysterium representatum fuit Mosi, dum vidit ignem in rubo, *Ezod. iii, 2*, ut ibi dixi, dum Nazianzenus ad Chilonium, *dialog. I*. Ita pariter Phœbus incarnatum carboni ignito conferunt S. Cyrillus, lib. *De Incarnatione Verbi*, Justinus, *Quest. XLIV ad Orthodoxos*, et alii. Porro carbunculus hic vocatur chaledonius, ut immetur in urbe Chaledone, celebrandum magnum illud Concilium Chaledonense, quo veritas hujus articuli, puta Verbi incarnationis, manentibus duabus naturis integris in eadem persona Verbi, totius orbis consensu sanctificatur et confirmatur contra Eutychetem, qui unam in Christo naturam, atque ac unam personam; et contra Nestorium, qui duas in Christo personas, atque ac naturas posuerunt.

Secondo, uti carbunculus, ita magis Christus conceptus fuit virtute coelesti ex Spiritu Sancto.

Tertio, Christus ut carbunculus per se, et per Apostolos totum mundum ad se traxit.

Quarto, uti carbunculus, ita magis Christus est lux, que in tenebris lucet, et illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » *Ioan. cap. i, vers. 9*.

Quinto, Christi charitas magis aquis tribulationum exarsit, summeque enituit in cruce, quando crucifixoribus veniam et gratiam a Deo petiit et impetravit.

Porro Alcazar, qui censem carbunculum hunc fuisse adamantem, adamantis conditores incarnationis Christi accommodat. *Primo*, sicut adamas

est fortissimus, ita opus incarnationis fuit opus summae fortitudinis et potentiae divine qua, virtute Spiritus Sancti, deitas juncta est homini, et coelum terre, ac mater Christi illibata virgo permanxit; unde canit B. Virgo: « Fecit potentiam in brachio suo. » *Secondo*, adamas hincino sanguine rumpitur, ac in minimas partes dividitur; ita pro peccatoribus crucifigi se, et quasi disrupti permisit amor et adamas noster Christus. *Tertio*, adamas in medicinis efficacissimum est: venena irrita facit, jumphations abigit, mestusque vanos expellit a mente, ait Plinius, Idem in animalibus facit Christus.

Quartum, SMARAGDUS. — Hebreice **בָּקֶר** *baret*, id est fulgarum, sive ceraunius; et græce smaragdus (ita Noster et Septuaginta); perperam ergo Pagninus vertit *chrysolithum*, quia hæc magis, inquit, habet speciem fulgoris) dictur quasi *smaragdus*, a splendore, ait Atheneus, lib. III, cap. viii, aut potius smaragdus dictitur ab Arabico *zamurrat*, ait Anselmus Boetius, lib. II *De Gemmis*, lii; aut certe a Hebreo *baret*: siue enim b in m, et k in g liquescit. Unde liquet veterum smaragdos fulgentiores fuisse nostri, ac habuisse speciem fulgoris. Id patet ex historia quam refert Plinius, lib. XXXVII, cap. v: « Ferunt in Cypri tumulo regis Hermioni, marmore leoni fuisse inditos oculos ex smaragdis, ita radiantis etiam in gurgitum, ut territi instrumenta refugerent thymni, diu mirantes novitatem piscatoribus, donec mutavante oculis gemmas. » Hinc et Lucretius, lib. IV: « Grandes viridi cum luce smaragdi. »

Secundo, smaragdi viriditate superant herbas, in eo et aerem resque alias sibi vicinas suo viore imbuunt. Unde soli gemmarum contutus oculos implent, nec satiant. Hinc mire visum recreant, id eoque gemmarii os elaborant concavos, ut visum colligerent, ait Plinius. Porro virid hic smaragdi refert colorum olei purissimi, ait Joachim.

Tertio, ex smaragdo siebant specula: unde Nero pugnam gladiatori spectabat smaragdo.

Quarto, smaragdi sibi sunt affines, dureque et invulnerabiles: unde in ericis cordis reperiri solet. Denique smaragdi sapor est amarus et acerbus, ait Epiphanius.

Jani quod significacionem, smaragdo in Ratio-

nali inscriptus era Judas, Patriarcharum et triuum fortissimum, qui viride semper et perenne habuit sceptrum et regnum usque ad Christum, iuxta prophetiam Iacobii, *Genes. XLIX, 10*. Ille vero smaragdus notat Joannem; Joannes enim in ordine Apostolorum est quartus, *Math. x, 2*. Joannes primo, est *baret*, id est, fulgurans, quia est *boomerang*, id est, filius tonitruis, id est fulmen. Ergo sicut fuerunt duo fulmina bellum Scipiadæ, ita et Zebediadæ, put̄ Jacobus et Joannes, in acie Christi. Tale fulmen fuit cum intonuit: « In principio erat Verbum, » etc.

Secundo, semper viruit, quia permanxit virgo; unde Christo fuit charissimus, et diuissime viruit, et vivit usque ad annum Christi 101. Rursum, habet colorum olei, quia spirituali charitatis oleo resplenduit; unde ejus perpetua vox et concilio haec erat: « Filoli, diligite invicem; » et quia inferuentis olei dolum Romæ missus est a Domitiano, sed illesus, magisque vires et vegetus, quia virgo, inde exivit.

Tertio, S. Joannes fuit speculum castitatis, sanctitatis et charitatis.

Quarto, S. Joannes fuit æneus in oleo bulliente et martyrio, in persecutionibus, labioribus et errumis, per tot annos usque ad decerpitum sexcentum pro Christo toleratis; ut vere ei et fratri ejus Jacobo dixerit Christus: « Calicem magnabitis, » quasi mei cognati, milique dilectissimi. Summis enim suis amicis Christus dat summanum crucem, tanquam sumnum et proficissimum donum. Bactriani, Ethesia flaminibus, colligunt smaragdos ex commissariis saxonum, ait Plinius, lib. XXXVII, cap. v, et Theophrastus, lib. *De Lapidibus*. Ha aspirante Dei favore, omnis non tantum terra, sed et celestis in Joannem similesque heroes influxit opulentia; atque ex ipsi rerum asperitatis et persecutionibus summa gloria suavitas deseriptur. « O facile dare summa deos, » ait Lucanus, lib. I.

Rursum, inter articulos Symboli quartus, qui quarto huic fundamento smaragdino respondet, est: « Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus. » In hoc Christi et Dei amor fulborum, id est, effulgarans, quia instar fulgoris homines et Angelos perstrinxit, afflavit, rapuit.

Secundo, in cruce viruit stupenda Christi constantia, et oculum misericordie, ut vere de eo dicatur, *Cantic. cap. i, 2*: « Oculum effusum nomen tuum. » Hie etiam viret spes et fiducia fidelium, ut omnes peccatores sperent per Christum gloriam, misericordiam, salutem et gloriam aeternam, sicut ex virient segete speramus messem.

Tertio, passio et crux Christi fuit clarissimum speculum divinae sapientie, justitie, charitatis omniumque virtutum: unde viri spirituales hoc speculum jugiter contemplaverunt, ex eoque discunt Deum, Deique attributa, veram sapientiam, omnemque virtutem et perfectionem. Crux enim Christi lucidissimum est speculum fidelitatis peccati, pulchritudinis virtutum, charitatis Dei, magnitudini gloriae coelestis, atque ac pene damatorum. Ad hec, sicut smaragdus suo viore refringit colorum carnis sibi vicinae, ut videot pallescere: ita nihil adeo refringit carnales appetitus, ac modiolatio passionis Christi. Sed sicut smaragdus in profundo latet, et profunde effodiendi sunt: ita et profunde meditanda est Christi passio, ut hunc fructum colligamus.

Quarto, senea fuit Christi in cruce patientia; triavi enim et flagella que Christi carnem lacera-

runt, mentis eius patientiam, et invictum robur vulnerare nequiverunt: hinc representatus fuit æneo serpente, *Num. xxi, 9*. Quocirca ex Christi fortitudine, quasi ex fonte, manabat mira illa et varia fortitudo omnium Martyrum.

Quinto, ex smaragdi fiant amuleta contra venena, et passio Christi est antidotum contra omnes demonis suggestiones.

Sexto, scribit Theophrastus viridem jaspidem esse smaragdi matrem: ita Christus per passionem reparavit quos per creationem condiderat. Creatio enim fuit redemptionis quasi matrix et fundamentum.

Denique scribunt Albertus Magnus, Abulensis, Berchorius et alii, smaragdo offici verba persuasoria, opes acquiri, demones et veneficas cogitationes fugari; imo si conjux gestet annum ex smaragdo, in copula maritali eum confringi, quia facile est adaptare cruci Christi. Sed frivoli sunt, ut ipsam matrone conjugate asseverant. Est Albertus Magnus scribat regem Hungariae, post nocturnam pollutionem, inventisse mane smaragdum, quem in anno digiti gestabat, in tres partes dissecatum. Vero et solidi Anselmus Boetius, Rudolphi II Imperatoris medicus, lib. I *De Gemmis*, capitulum ultimo: « Gemmas, inquit, a causis agentibus que reales non sunt, aliquil pati posse, ut smaragdum ab iota adulterii, et turcoideam a casu, non quatenus concutiri, sed quadem nocere casus potuit gestanti, disrumpi, plusquam absurdum est. Fortasse a nimia calcatione que coit exsaturat, exefactata gemma subito hiemali tempore frigori exposita, rumpi posset. Sed hoc propter adulterium non fit; turcoideam a casu illesus permaneat, sed a concusione. » Quare plura olim superstitione de gemmis fuisse credita ex quibusdam eventis, per diemnon ad superstitionem hanc inducendam facilis: multa etiam superstitiose credi et fieri, doceat idem Anselmus, lib. I, capitulum ultimo. Sane fabulosum et superstitionis est, quod scribit Camillus Leonardus, Pisarensis medicus, in *Speculo lapidis*, gemmam que dicitur *Heliotropium* (quod instar herbe, que dicitur *heliotropium*, soli se conformat), facere eum a quo gestatur invisibilem; achatem tempestates avertire et sistere fulmina; adamantem indomitas bestias humiliare et subiungere; daemonium (nomen hoc est gemma) gestantem, ab hostibus eum tutum et victorem reddere; topazium divitias augere, et subitaneam mortem avertere, ac principem gratiam conciliare; turcoideam facere ut equus nunquam se-sorem fatiget. Porro que de lapidum sculptura et imaginibus subtil, plane superstitionis et magicæ sunt, ut, si asini imago chrysolitho insculpta inveniatur, facere gestantem futurorum presulum; arietis figuram in sapphiro sculptam vim haberet, liberandi a carcere, conferendi honores, dignita-